

nemoguće kazati bi li bilo drugačije da daljnju Pilarovu aktivnost nije prekinula njegova skora, zagonetna smrt, i je li i ta smrt prizvana Pilarovom odlučnošću da ponovno poradi na rastakanju Jugoslavije i stvaranju hrvatske države...

- *Tomislav Jonjić*

Zapisnik za spomen od 25. srpnja 1932.

Zapisnik razgovora između dr. Ive Pilara i
ing. Radoslava Lorkovića s dr. Vladkom Mačekom,
predsjednikom zabranjene Hrvatske seljačke stranke

Nižepotpisani posjetili su jučer 24. srpnja 1932. u smislu mandata dobivenog od diskusione večeri od 28. lipnja 1932. g. predsjednika Dra. Vl. M.¹ na njegovom dobru u Kupincu gdje su boravili od 4 sata po podne do 1/2 10 sati u večer, te u bolju spomen i potporu svoga pamćenja upisuju u ovaj zapisnik odmah sljedeći dan glavni sadržaj svoga razgovora sa spomenutim g. predsjednikom.

Potpisani Dr. P.² poveo je razgovor te upoznao u kratko g. predsjednika o općem karakteru i rezultatima naših diskusija o mandatu, koji su potpisani dobili, ispričavši ujedno g. Dr. J.³ koji je zapriječen i umolio ga, da se izjasni, što drži o potrebi tehničke organizacije njegove okoline, i naročito organizacije stručnih grupa, koje bi bile njemu lično na raspolaganje, a to sve da bude povezano kao organi stranačke cjeline. Zatim u opće o reorganizaciji stranke⁴ pod vidom promjenjenoga i proširenoga značaja stranke, naročito obzirom na današnje stanje i eventualnost potrebe preuzimanja vlasti. Umoljen je naročito, da se izjavi, je li mu taj razgovor poželjan, i istaknuto da se grupa, koju potpisani zastupaju, ni na koji način ne želi nametavati, niti turati onamo, gdje ju g. predsjednik ne želi vidjeti, ali da te korake poduzima iz patriotizma i osjećaja potrebe rada u tom smjeru.

Potpisani ing. L.⁵ je izvode potpisanoga u više navrata nadopunjavao i precizirao u smislu što točnijega iznošenja našega mandata.

G. predsjednik Dr. M. vrlo je rado prihvatio ovaj razgovor, te se je vidjelo, da mu je način, kako je iznešen ugodan. On je bez ikakve rezerve primio temu razgovora i najprije izneo svoje poglede o načinu preuzimanja vlasti, ističući u prvom redu svoja demokratska gledišta, naročito da valja narodu samom ostaviti što više udjela na vlasti. On je to prikazao tako da bi preuzimanje vlasti imalo

Kopija Zapisnika nalazi se u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

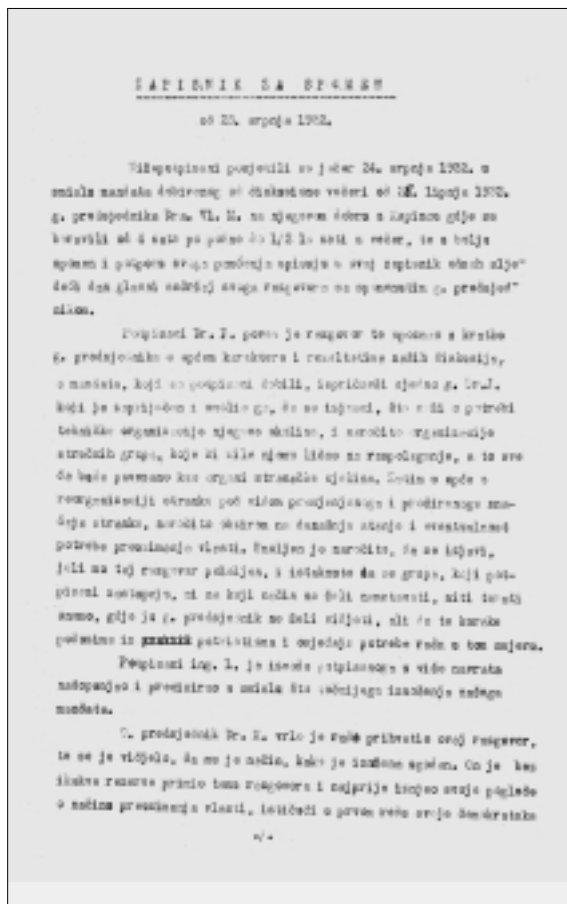
¹ Vladko Maček (1879.—1964.), hrvatski političar; predsjednik Hrvatske seljačke stranke.

² Ivo Pilar

³ Možda dr. Tomo Jančiković (1899.—1951.), hrvatski političar, član užega vodstva Hrvatske seljačke stranke.

⁴ Misli se na tada zabranjenu Hrvatsku seljačku stranku.

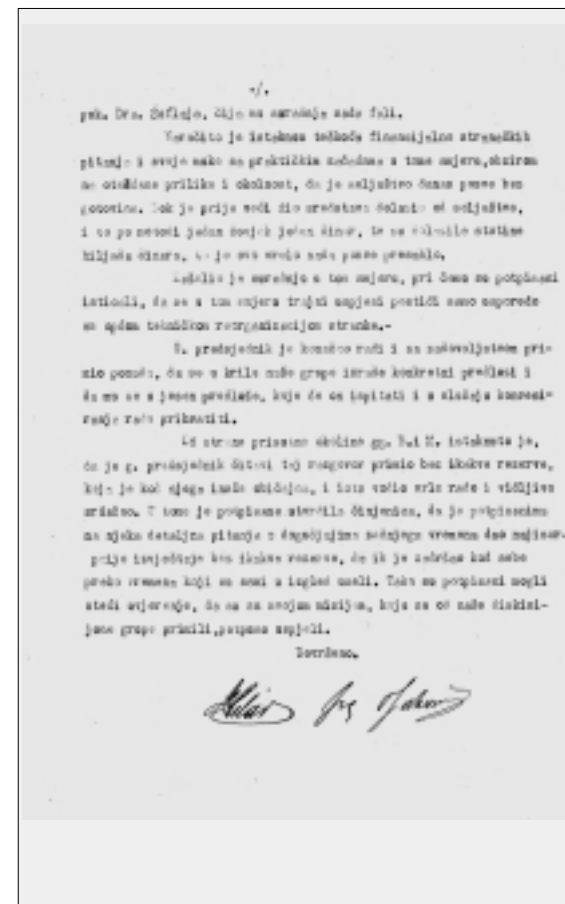
⁵ Radoslav Lorković (1902.—1945.).

započeti od općine, uslijediti biranjem per acclamationem, proširujući na kotar, gdje bi imali doći na upravu ljudi koji uživaju narodno povjerenje, i tako dalje sve do vrhova uprava.

Kad je njegova pažnja skrenuta naročito na tehničko organizativnu stranu organizacije stranke, naročito njegove uže okoline, g. predsjednik je potrebu jedne reorganizacije u tom smislu potpuno priznao i izjavio da su mu predlozi u tom smjeru poželjni, i izjavio da će iste od potpisanih rado primiti. Priznao je, da manjka organizacija gradova i radništva i izrazio se sporazumnim, da u jednom novom statutu pokušaju oba ova sloja »prigraditi« na već postojeću, već od samoga Stj. R.⁶ stvorenu organizaciju seljaštva. Potkrižao je svoje shvaćanje o odnošaju inteligencije naprama seljaštvu, ističući, da ona nesmije biti parasit na seljaštvu nego u službi njegovoj.

⁶ Stjepan Radić (1871.—1928.), jedan od utemeljitelja i prvi predsjednik Hrvatske pučke seljačke stranke, kasnije Hrvatske republikanske stranke, odnosno Hrvatske seljačke stranke.

Istaknuo je, da je potrebno da se izmijeni sadržaj i duh cjelokupnoga rada inteligencije, koji treba da se orientira prama interesima glavnog dijela naroda t.j. seljaštva.

Istaknuo je naročito, da manjka organizacija Zagreba i umolio našu grupu, da mu pomogne ovo provesti, što su potpisani prihvatili, ističući svoje uvjerenje, da se to dade provesti tek onda, kad se u opće provede organizacija gradova po prije navedenom principu prigradnje uz postojeću organizaciju seljaštva. G. predsjednik je istaknuo da će se organizacija u gradovima morati provesti po staleškom principu i prihvatio je mnjenje Dr. P. da tu treba stvoriti nešto, što će se približiti korporativnom sistemu. Obećao je, da će nas uputiti na pojedine ljude, koji su na sličnoj organizaciji do sada već radili.

Iza toga povedena je diskusija o organizaciji radništva, pri čemu je g. predsjednik isticao, da skelet takove organizacije postoji i da bi ju trebalo samo oživjeti i supovezati sa cjelinom stranke.—

Simpatičan mu je bio predlog o organizaciji stručnih stranačkih kolegija pri čemu je isticao važnost takovoga kolegija financijalno ekonomske i novinarske struke, ističući tu zasluge pok. Dra. Šufflaja,⁷ čija mu suradnja sada fali.

Naročito je istaknuo teškoću financijalno stranačkih pitanja i svoje muke sa praktičkim zadaćama u tome smjeru, obzirom na otežćane prilike i okolnost, da je seljaštvo danas posve bez gotovine. Dok je prije veći dio sredstava dolazio od seljaštva, i to po metodi jedan čovjek jedan dinar, te su dolazile stotine hiljada dinara, to je ovo vrelo sada posve presahlo.

Zaželio je suradnju u tom smjeru, pri čemu su potpisani isticali, da [će] se u tom smjeru trajni uspjesi postići samo usporedo sa općom tehničkom reorganizacijom stranke.—

G. predsjednik je konačno rado i sa zadovoljstvom primio ponudu, da se u krilu naše grupe izrade konkretni predlozi i da mu se u jesen predlože, koje će on ispitati i u slučaju konveniranja rado prihvatiti.

Od strane prisutne okoline gg. B. i M.⁸ istaknuto je, da je g. predsjednik čitavi taj razgovor primio bez ikakve rezerve, koja je kod njega inače običajna, i istu vodio vrlo rado i vidljivo srdačno. U tome je potpisane utvrdila činjenica, da je potpisanim na njeka detaljna pitanja o događajima zadnjega vremena dao najispravnije izvještaje bez ikakve rezerve, da ih je zadržao kod sebe preko vremena koje su sami u izgled uzeli. Tako su potpisani mogli steći uvjerenje, da su sa svojom misijom, koju su od naše diskusijone grupe primili, potpuno uspjeli.

Dovršeno.

Dr. Ivo Pilar Ing. Radoslav Lorković

Pruredili i bilješkama popratili Tomislav Jonjić i Zlatko Matijević.

⁷ Milan pl. Šufflaj (1879.—1931.), hrvatski povjesničar i političar.

⁸ Iz dostupnih izvora nije moguće zaključiti koji se Mačekovi suradnici kriju iza navedenih inicijala.

Pismo dr. Ive Pilara i drugova dr. Vladku Mačeku, predsjedniku zabranjene Hrvatske seljačke stranke*

Gospodine Predsjedniče!¹

Stanje u Kralj. Jugoslaviji izvanredno je napeto. Diktatura² nije umjela riješiti državne krize, nastale strahovitim umorstvom u parlamentu u lipnju 1928.³ nego je situaciju još zamrsila novim nasiljima spram Hrvata, nastalom krizom dinastije⁴ i teškom ekonomskom krizom,⁵ koja je usljed pogreškara diktatorskoga režima od polovice 1931. počela pojačano harati i u našoj državi. Situacija je vrlo opasna i nitko nezna s koje strane može doći sudbonosni udarac bilo iz vana, bilo iz nutra od strane Srba ili od strane Hrvata, od koga se čitava kuća od karata može preko noći srušiti. Time se ali situacija Hrvata vraća u sudbonosno vrijeme godine 1918. gdje su oni počinili tako teške i sudbonosne pogreške, koje nam sada tako teško osvećuju.⁶—

Ovo opasno stanje nameće svakom poštenom Hrvatu dužnost, da se ogleda, kojim političkim snagama Hrvati momentano raspolažu da ovu snagu u čas zbilje iskoriste za svoj boljitak i spas i da ne počine slične pogreške, kao g. 1918.

Neće trebati mnogo razmišljanja ni političke oštroumnosti da spoznamo, kako je glavno ali i prilično jedino, što nam je od naše nekadašnje političke situacije preostalo, političko djelo Stjepana Radića, t.j. Hrvatska seljačka stranka. Ova stranka pod vodstvom Vašim glavni je ali i prilično jedini atout,⁷ s kojim Hrvatski narod u ovom ozbiljnom i teškom momentu raspolaže, i to tim više, što se je gotovo čitava Hrvatska inteligencija skupila pod Vašim vodstvom.

U koliko ogledamo situaciju ove stranke, to ona u cijelom nije nepovoljna, jer imade sigurno vodstvo, personificirano u Vama, g. predsjedniče, zatim najšire slojeve narodne okupljene slijepim povjerenjem u Vas zatim inteligenciju uvjerenju o Vašem čeličnom karakteru i predanosti našoj narodnoj stvari.—

Kopija pisma nalazi se u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

¹ Vladko Maček (1879.—1964.), predsjednik Hrvatske seljačke stranke.

² Misli se na šestosiječanjsku diktaturu, proglašenu 1929. godine.

³ Misli se na atentat Puniše Račića, zastupnika Narodne radikalne stranke, u beogradskoj Narodnoj skupštini. Smrtno su stradali Pavle Radić i Gjuro Basariček, a ranjeni su Ivan Pernar, Ivan Grangia i Stjepan Radić, koji je nekoliko tjedana poslije preminuo od posljedica ranjavanja.

⁴ Misli se na dinastiju Karađorđević.

⁵ Misli se na svjetsku ekonomsku krizu, koja je započela nakon sloma burze u New Yorku (1929.).

⁶ Misli se na ulazak hrvatskih zemalja u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.

⁷ «atout» (franc.) = adut